

حقوق ورشکستگی

Bankruptcy Law

این مدخل به طور ساده و مختصر به بیان مختصات و اهداف کلی حقوق ورشکستگی و اهمیت آن در اقتصاد می‌پردازد. اهمیت فعالیت تجار و شرکت‌های تجاری به‌عنوان بانیان اصلی سمت عرضه اقتصاد بر کسی پوشیده نیست. بسیاری از این اشخاص حقیقی و حقوقی (که در علم اقتصاد برای سادگی تمام آن‌ها را بنگاه می‌نامیم) جهت تأمین مالی خود ممکن است به شکل‌های مختلف دست به استقراض بزنند یا در قالب تأمین کالاهای واسطه‌ای خود و سایر نهاده‌های تولیدی تعهداتی را به شکل بدهی برای خود ایجاد کنند. از سوی دیگر، هر فعالیت اقتصادی بنا بر شرایط بازار ممکن است به سمتی پیش رود که منجر به ایجاد زیان و حتی ورشکستگی بنگاه شود. از نظر حقوقی، ورشکستگی یک فرایند قانونی است که طی آن تاجر یا شرکت تجاری از بازپرداخت دیون خود ناتوان (معسر) بوده و می‌کوشد تا از بازپرداخت بخشی از آن‌ها رهایی یابد (White, ۲۰۰۵). البته در برخی از کشورها مانند آمریکا، ورشکستگی برای افرادی که به فعالیت تجاری خاصی اشتغال ندارند نیز موضوعیت دارد. اما در برخی دیگر از کشورها، از جمله ایران، ورشکستگی برای کسانی موضوعیت دارد که صرفاً اشتغال به تجارتی مشخص دارند. قوانین ورشکستگی و رویه‌های قضائی مربوط به آن‌ها در کشورهای گوناگون متفاوت بوده و در این مقاله صرفاً به ویژگی‌های کلی این حقوق پرداخته خواهد شد.

از نظر حقوقی، ورشکستگی حالتی است که بدهکار به‌دلیل ناتوانی مالی (بیشتر بودن تعهدات از دارایی‌ها) دیگر قادر به بازپرداخت تمام بدهی‌های خود نیست. اعلام ورشکستگی مستلزم صدور رأی از مراجع ذیصلاح است. فرایند اعلام ورشکستگی می‌تواند توسط خود بدهکار، برخی از طلبکاران یا حتی مدعی‌العموم آغاز شود که در گام

اول منجر به اعلام توقف تمامی فعالیت‌های بنگاه مزبور و عدم دخل و تصرف قانونی در اموال آن خواهد شد. در واقع، از تاریخ اعلام توقف، معاملات صورت‌گرفته به‌وسیله بنگاه مزبور همگی باطل خواهند بود. این امر به‌دلیل حفظ تمام دارایی‌های بنگاه به‌منظور انجام حداکثری تعهدات آن است. در گام بعدی تمامی بدهی‌های بنگاه (یا فرد) مزبور شناسایی و به‌اصطلاح تصدیق می‌شوند. پس از آن دارایی‌هایی که در نزد بنگاه مزبور است ارزش‌گذاری خواهند شد. در بسیاری از کشورها از تمام دارایی‌های یک بنگاه جهت بازپرداخت بدهی‌های آن استفاده خواهد شد، حال آنکه در مورد افراد ممکن است تنها بخشی از دارایی‌های آن‌ها جهت بازپرداخت بدهی‌ها مورد استفاده قرار گیرند. در واقع، پس از اعلام رأی ورشکستگی توسط دادگاه، فرایند تصفیه بدهی‌های بنگاه ورشکسته آغاز می‌شود که طی آن مدیر تصفیه که از سوی دادگاه تعیین می‌شود با شناسایی بدهی‌ها و دارایی‌های فرد ورشکسته اقدام به تصفیه آن‌ها می‌کند. بازپرداخت بدهی‌ها ممکن است در طول زمان و با وصول درآمدهایی در آینده نیز صورت گیرد. افزون‌براین، در حقوق ورشکستگی ممکن است قواعدی جهت تقسیم کیک (دارایی‌های ورشکسته) میان طلبکاران و دادن اولویت به برخی از آن‌ها نیز پیش‌بینی شود. برای مثال، در صورت ورشکستگی شرکت‌های سهامی، قبل از پرداخت به سهامداران، پرداخت طلب بستانکاران در اولویت قرار دارد. بنابراین، به‌طور خلاصه حقوق ورشکستگی را می‌توان مجموعه‌ای از قواعد در نظر گرفت که بر اندازه کیک حاصل از دارایی‌های ورشکسته و قاچ‌های آن (توزیع) در میان طلبکاران تأثیرگذار خواهد بود (White, ۲۰۱۷).

ضمن آنکه در فرایند ورشکستگی ممکن است مجازات‌های کیفری نیز برای ورشکسته اعمال شود. در گذشته این مجازات‌ها بسیار شدید بودند و از اعدام تا تبعید و بردگی را در بر می‌گرفتند. در قوانین مدرن ورشکستگی، هرچند مجازات‌های مربوطه تا حد بسیاری زیادی تخفیف یافته‌اند

اما هنوز پابرجا هستند که از جمله آنها می‌توان به ثبت ورشکستگی در سوابق (در کشور امریکا) و ایجاد دشواری‌هایی جهت تأمین مالی، اجاره، رهن و مانند آن اشاره کرد.

نکته پایانی آنکه قوانین مربوط به ورشکستگی منجر به ایجاد ساختار انگیزشی می‌شود که می‌تواند با تأثیرگذاری بر رفتار قرض‌گیرنده و قرض‌دهنده منجر به ناکارایی شود. از یک طرف، در صورت حمایت بیش از اندازه از ورشکسته ممکن است افراد دیگر تمایلی برای تأمین اعتبار فعالیت‌های تجاری نداشته باشند که به منزله لطمه خوردن به بازار اعتبارت و در نتیجه کوچک شدن کیک اقتصاد (ناکارایی) است. از طرف دیگر، عدم حمایت از ورشکسته می‌تواند منجر به افزایش ریسک فعالیت‌های تجاری و کاهش انگیزه افراد برای ورود به این دست از فعالیت‌ها باشد که باز هم به معنای کوچک شدن کیک اقتصاد است. بنابراین، حقوق ورشکستگی را می‌توان هنر ایجاد توزان میان نیروی‌هایی دانست که در تعارض با یکدیگر قرار خواهند گرفت (Marinc & Vlahu, ۲۰۱۲).

کتاب‌شناسی

Marinc, M & Vlahu, R. (۲۰۱۲). *Economics of Bank Bankruptcy*, Springer.

White, M (۲۰۱۷). *Economics of bankruptcy*, Oxford University Press.

White, M (۲۰۰۵). *Economic Analysis of Corporate and Personal Bankruptcy Law*, NBER working paper.

مجتبی قاسمی

حقوق اقتصادی-دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی